

Darius KUČINSKAS

Kompozitorius Adomas Grigaliūnas

Composer Adomas Grigaliūnas

Kauno technologijos universitetas, A. Mickevičiaus g. 37, LT-44244, Kaunas, Lietuva
darius.kucinskas@ktu.lt

Anotacija

Straipsnyje pirmą kartą apžvelgiamas kompozitoriaus Adomo Grigaliūno (1916–1994) gyvenimas ir kūryba. Pokariu emigravęs į Kolumbiją ir ten pelnęs pripažinimą, ilgainiui Grigaliūnas liko užmirštas ir neįvertintas nei Lietuvoje, nei išeivijoje. Prieš keletą metų kompozitoriaus dukrai Nemirai Grigaliūnaitei perdavus tėvo muzikos rankraščius į LTSC Juozo Žilevičiaus ir Juozo Kreivėno lietuvių muzikos archyvą (Čikaga), atsirado galimybė detaliau susipažinti su Grigaliūno kūryba, plačiau pasidomėti atskirais jo gyvenimo laikotarpiais ir pabandyti įvertinti jo indėlį į mūsų muzikinės kultūros raidą. Remiantis įvairiais šaltiniais straipsnyje rekonstruotas Grigaliūno gyvenimas, išryškinti svarbiausi jo kūrybos aspektai, panagrinėti reikšmingiausi kūriniai ir sudarytas išsamus jo kūrinių sąrašas. Apibendrinant prieita prie išvados, kad Grigaliūno kūryba praplečia ir svariai papildo mūsų muzikos istoriją naujais kūriniais ir jos kūrybos aspektais tiek geografiniais (iki šiol mažai tyrinėta išeivijos muzikinė kūryba Pietų Amerikoje, Kolumbijoje), tiek stilistiniais – Grigaliūno simfoniniai kūriniai ir kūriniai fortepijonui atskleidžia dar vieną lietuvių muzikos raidos kelią, kuriuo galėjo vystytis lietuviška muzika pirmaisiais pokario dešimtmečiais. Tai nacionalinės romantinės ir pasaulietinės neoklasicistinės muzikos lydinys su impresionistinės ir serinės muzikos elementais.

Reikšminiai žodžiai: Adomas Grigaliūnas, simfoninė muzika, koncertas fortepijonui, lietuviška muzika, emigracija, Kolumbija.

Abstract

The article reviews, for the first time, the life and work of the composer Adam Grigaliūnas (1916–1994). After emigrating to Colombia, Grigaliūnas earned recognition there, but he was eventually forgotten and underestimated both in Lithuania and among the diaspora. A few years ago, Grigaliūnas's daughter, Nemira Grigaliūnaitė, donated her father's manuscripts to the LTSC Juozas Žilevičius and Juozas Kreivėnas Lithuanian music archive in Chicago. It became possible to get acquainted in detail with Grigaliūnas's music and its development. Based on various sources, the article reconstructs Grigaliūnas's life, highlights the most important aspects of his music, examines the most significant compositions, and compiles a complete list of his works. In summary, it was concluded that Grigaliūnas's music expands and significantly supplement Lithuanian music history with new aspects of its development, geography (Colombia), and style – Grigaliūnas's symphonic and piano compositions represent an alternative way in which Lithuanian music could develop in the first decades after WWII. It is a fusion of national romantic and secular neoclassical music with elements of impressionism and serial music.

Keywords: Adomas Grigaliūnas, symphonic music, piano concerto, Lithuanian music, emigration, Columbia.

Įvadas. Tyrimo pradžia

Čikagoje ir Vilniuje išleistuose enciklopediniuose muzikų žinyuose galima aptikti kompozitoriaus Adomo Grigaliūno pavardę.¹ Ten glaustai pateikti esminiai kompozitoriaus gyvenimo faktai, paminėti svarbesni kūriniai. Tačiau daugiau apie šį muziką informacijos šykštu, o apie jo kūrybą apskritai iki šiol nėra rašyta, jo kūriniai neatlikti ir mūsų kultūriniam gyvenime nefunkcionuoja. Tai paskatino daugiau pasidomėti šia asmenybe ir jo muzikiniu palikimu.

Laimėjus BAFF² stipendiją 2018 m. buvo galimybė ilgesniam laikui išvykti į JAV stažuotis Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. Greta tiesioginių įsipareigojimų ir veiklos Balzeko muziejuje, taip pat buvo aplankyti kiti lituanistiniai archyvai, domėtasi intensyviu kultūrinio-muzikiniu lietuvių gyvenimu Čikagoje. Lituanistikos tyrimo ir studijų centre (LTSC) kalbantis su valdybos pirmininke Kristina Lapienyte, užsiminta apie kompozitorių Grigaliūną: jo dukra Nemira norėtų išleisti keletą tėvo muzikos kūrinių.

Pradėjus gilintis į šią asmenybę, dėmesį patraukė pora kompozitoriaus Grigaliūno kompozicijų, kurios 1950–1951 m. buvo premijuotos Kolumbijos šiuolaikinių muzikos kūrinių konkurse (*Música de Colombia*). Šiuolaikinės muzikos konkursų pokariu nebuvo daug nei Europoje, nei pasaulyje. Apie juose dalyvavusius ir net apdovanojimus pelniusius lietuvių kompozitorius pačioje Lietuvoje nieko nežinota. Antras gan netikėtas dalykas buvo tai, kad Grigaliūnas gyveno ir kūrė ne Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur pokariu susitelkė daugiausia lietuvių muzikų, o Kolumbijoje. Apie Pietų Amerikos lietuvių muzikinę veiklą mes iki šiol dar labai mažai žinome – nėra nei tyrimų, nei tuo besidominčių muzikologų. Tam, matyt, įtakos turėjo ir kalbinis barjeras – Lietuvos muzikologai, laisvai įvaldę kaimyninių šalių kalbas, pasiruošę dirbti su dokumentais vokiečių, rusų, lenkų kalbomis, bet ispanų ar portugalų kalbos yra nemažas iššūkis pradedant nuodugnesnes Lotynų Amerikos studijas.

Kompozitoriaus Adomo Grigaliūno gyvenimo ir kūrybos tyrimas atliktas 2019–2021 m. Jis apėmė pirminių

šaltinių ir archyvinių dokumentų analizę ŽKA Adomo Grigaliūno fonde, KMM Miko ir Kipro Petrauskų skyriuje, LCVA VDU fonde, literatūros ir enciklopedinių žinytų studijas, bendravimą ir susirašinėjimą su dar gyva kompozitoriaus dukra Nemira Grigaliūnaite, susirašinėjimą su Kolumbijos bibliotekomis, archyvais, muzikologais, taip pat informacijos paiešką ir jos sisteminimą įvairiose interneto svetainėse.

Kauno laikotarpis

Adomas Gediminas Liudomiras Grigaliūnas-Glovackis gimė 1916 m. spalio 26 d. žymaus Lietuvos kariuomenės generolo Vinco Grigaliūno-Glovackio ir Vandos Ruseckaitės, garsaus dailininko Kanuto Rusecko giminaitės, šeimoje. Dėl tėvo tarnybos caro armijoje šeima nuolat keitė gyvenamąją vietą. Tad ir Adomas gimė ne Lietuvoje, o Minske. Apie tai savo atsiminimuose Vincas Grigaliūnas-Glovackis rašo:

Vanda pradžioje nutarė apsistoti Minske pas tetą Ernestiną. Čia 1916 m. spalio 26 d. mums gimė sūnus. Kadangi jis buvo silpnas, tai čia pat dr. Obzierskio ligoninėje buvo pakrikštytas, kaip sakoma, iš vandens, Adomo vardu. <...> Dabar [1918 m. sausio mėn. Poltavoje – D. K.] galėjome gauti tikrą bažnytinį krikštą. Krikšto apeigas atliko lietuvių kapelionas kun. Povilaitis ir 3-iojo lenkų legiono kapelionas, kurio pavardės neatsimenu. Per krikštą sūnus gavo Adomo Gedimino Liudomiro vardus. Per krikštą vaiką laikė Irena [jaunesnioji Vandos sesuo – D. K.] ir svainis Mazurkevičius. Krikšto tėvais buvo įrašyti Liudomiras ir Karolina Ciechonskiai iš Čardžujaus, taip pat Vandos ir mano tėveliai. Kadangi nebuvo nei kur, nei už ką, tai vaišių negalėjome iškelti. Negalėjome net ir kunigams atsilyginti už paslaugą, bet šie pareiškė, jei net būčiau galėjęs, tai nieko neimtų.³

Adomas buvo trečias vaikas šeimoje, tačiau augo vienas – dvi vyresnės seserys mirė dar vaikystėje. Birutė Jolanta (1910–1914) išgyveno 3,5 metus, o Pajauta Kleopatra (1912–1913) – tik pusmetį. Abi seserys gimė Čardžuj miestelyje (dabar – Turkmėnistanas), kur tuo metu tarnavo Grigaliūnas-Glovackis. Birutė mirė nuo meningito, palaidota Syrzane, netoli Samaros (Rusija). Pajauta mirė nuo vidurių šiltinės, palaidota Kyzylordos miestelyje (dabar – pietų Kazachija).⁴

Lietuvai paskelbus nepriklausomybę Glovackiai grįžo į tėvynę. Pradžioje apsistojo Vilniuje, bet, Lenkijai okupavus Lietuvos sostinę, persikėlė gyventi į Kauną ir išsinuomojo butą Miško gatvėje Nr. 13. Adomas lankė tėvų jėzuitų įsteigtą pradžios mokyklą (vokiečių kalba), vėliau – jėzuitų gimnaziją. Mokėsi gerai, tačiau per lietuvių kalbos brandos egzaminą „buvo sukirstas“. Čia atsiliepė pašliję Adomo tėvo, tuo metu mokyklos tėvų komiteto nario, santykiai su mokyklos direktoriumi tėvu Kippu. Nieko nelaukdamas Adomas persivedė į valstybinę „Aušros“ berniukų gimnaziją,

1 pav. Adomas Grigaliūnas – VDU pirmo kurso studentas (1935 m.). Nuotrauka studijų knygelei. LCVA F631, Ap. 7, b. 13623, l. 11.

kur sėkmingai išlaikė visus egzaminus ir gavo teisę stoti į aukštąją mokyklą.⁵

Muzikos – skambinti fortepijonu – Adomas taip pat mokėsi nuo mažens. Lankė privačią Elzės Herbeck-Hansen fortepijono studiją. Tai buvo viena stipriausių pradinio muzikinio lavinimo studijų Kaune, kurioje mokiniai įgydavo profesionalų pasirengimą ir nesunkiai įstodavo į Valstybinę konservatoriją.⁶ Baigdamas gimnaziją Grigaliūnas taip pat „išlaikė muzikos egzaminą viso gimnazijos kurso programa. Jo žinios įvertintos 5 (penki)“⁷. Tačiau baigęs gimnaziją Grigaliūnas pasirinko mediko kelią – 1935 m. rugsėjo 25 d. buvo priimtas į Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą.⁸ Kiek vėliau, jau karo metais pildydamas studento anketą, Grigaliūnas nurodė, kad dar priklausė Lietuvos blaivinimo draugijai, Skautų sąjungai ir Lietuvos šaulių sąjungai.⁹ Muzikos studijų nenutraukė, toliau privačiai tobulino pianistinę techniką pas Vytautą Bacevičių ir taip pat pas jį bei Jurgį Karnavičių pradėjo studijuoti muzikos kompoziciją. Tikriausiai Bacevičiaus patartas Grigaliūnas papildomai užsirašė į kompozicijos studijas Paryžiuje, Liaudies mokyklos (*École Universelle*) muzikos skyrių. Tai buvo visoje Europoje garsi novatoriško (distancinio) mokymo įstaiga, kurioje pagal individualią programą ir tempą buvo galima siekti profesionalaus išsilavinimo bet kurioje pasirinktoje srityje.¹⁰ Muzikos skyriui tuo metu vadovavo Adolphe Berchardas. Kaip ir visi šios mokyklos studentai, Grigaliūnas turėjo nusiųsti savo kompozicijas į Paryžių, ir

2 pav. Sofija ir Adomas Grigaliūnai sutuoktinių dieną. Kaunas, 1938 m. spalio 11 d. Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.

3 pav. Sofija Grigaliūnaitė. Kaunas, apie 1930–1935 m. Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.

jos grįždavo su pataisymais bei detaliais komentarais. Taigi galima konstatuoti, kad, nepaisant formaliai pasirinktų medicinos studijų, Grigaliūnas privačiai įgijo profesionalų muzikos atlikėjo (pianisto) ir kompozitoriaus pasirengimą. Jo kūrybinėms nuostatomis didžiausią įtaką darė Bacevičiaus ekstravagantiškumas, siekis kurti modernią muziką atsisakant tradicinio klasikinės-romantinės muzikos kanono, kuris Lietuvoje buvo tęsiamas dar porą dešimtmečių.

1938 m. spalio 11 d. Kaune Grigaliūnas susituokė su Sofija Grigaliūnaite. Nors Sofija buvo keleriais metais už jį vyresnė ir lankė kitą mokyklą (baigė suaugusiųjų „Pavasario“ gimnaziją¹¹), jie buvo pažįstami nuo vaikystės. Sofija, kaip ir Adomas, lankė tą pačią Herbeck-Hansen fortepijono studiją, lygiagrečiai baigė Olgos Dubeneckienės (?) baleto studiją, o vėliau pas Bacevičių privačiai studijavo fortepijoną.¹² Kad nesusipainiotų, – abu mokiniai buvo ta pačia pavarde, – Herbeck-Hansen juos susodino kartu groti ansamblių, taip juos ir suvedė.¹³ Sofija gimė 1909 m. sausio 30 d. Tbilisyje. Jos tėvas buvo kilęs iš Lietuvos, motina – iš Lenkijos. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę šeima grįžo ir apsisutojo Kaune.¹⁴ Sofija turėjo savo fortepijono studiją Šančiuose, kuri pelnė nemažą pasisekimą – buvo populiari ir gausiai lankoma.

1939 m. rudenį Vilnių grąžinus Lietuvai, Grigaliūnas ten gavo tarnybą ir persivedė į Vilniaus universiteto teisės

fakultetą.¹⁵ Į Vilnių persikėlė su žmona Sofija, išsinuomojo butą J. I. Kraševskio gatvėje, Žvėryne.¹⁶ Čia 1940 m. gegužės 4 d. gimė jų pirmagimė dukra, pakrikštyta keliais vardais – Jolanta Marija Margarita.¹⁷ Tačiau prasidėjus pirmajai sovietų okupacijai, šeima netrukus buvo perskirta – liepos 19 d. Grigaliūnas kaip Lietuvos generolo sūnus buvo suimtas ir uždarytas į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą.¹⁸ Kalėjo beveik metus, neteko daug svorio.¹⁹ 1941 m. birželio pradžioje buvo perkeltas į IX forto kalėjimą.²⁰ Birželio 22 d. Vokietijai pradėjus karą prieš Sovietų Sąjungą, kalėjimo sargybiniai išsibėgiojo, ir kaliniai niekieno netrukdomi išėjo į laisvę. Nežinodamas, kur tuo metu yra jo šeima ir tėvai (tėvas slapstydamasis nuo sovietų pasitraukė link Gardino ir ten viename kaime ėmėsi skerdžiaus pareigų²¹), Adomas susirado LAF būstinę ir prisijungė prie sukilėlių – bendradarbiavo Kauno sukilėlių štabe²². Į tėvų namus sugrįžo tik naciams nutraukus LAF veiklą ir nuslopinus sukilimą. Vokiečių okupacijos metais Grigaliūnas įsidarbino mediku Kauno Panemunės tuberkuliozės sanatorijoje.²³ Į universitetą baigti medicinos studijų grįžo 1942 m. rudenį. Paskutinis įrašas studijų knygelėje pažymėtas liepos 5 d. – tuomet gauta dėstytojo K. Rimkaus patloginės anatomijos kolokviumo įskaita.²⁴ Tačiau diplomą neįgytas, nes, sparčiai artėjant Rytų frontui link Lietuvos, apsispręsta skubiai pasitraukti į Vakarų.

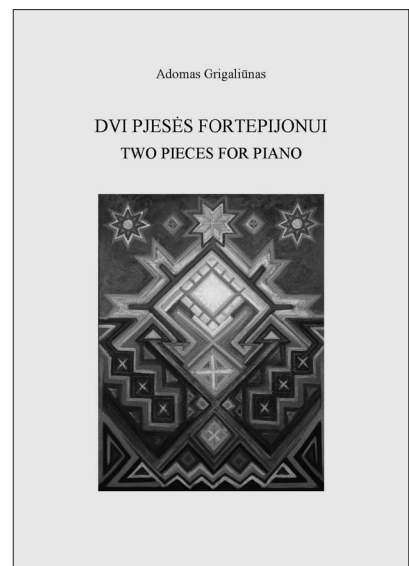
4 pav. Sofijos Grigaliūnienės (priekyje antra iš kairės) fortepijono studija. Greta Sofijos ant pakylės stovi dukra Jolanta. Kaunas, apie 1943 m. Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.

Kauno laikotarpio kūryba

Žinoma, kad iki karo Grigaliūnas kūrė įvairių žanrų kūrinius skirtingiems instrumentams. Tai pjesės fortepijonui, keletas dainų balsui ir fortepijonui, maršai ir Uvertiūra pučiamųjų orkestrui, Divertismentas mažajam simfoniniam orkestrui, Serenada ir „Reverie“ styginių orkestrui. Maršai pučiamųjų orkestrui („Nauji Metai“, „Fraternitas Lituanica“), kuriuos savo repertuare turėjo 2-ojo pėstininkų pulko ir Karo invalidų pučiamųjų orkestrai Kaune, o kūriniai styginių orkestrui transliuoti per Kauno radiofoną.²⁵ Iš viso Kauno laikotarpiu buvo sukurta apie tris dešimtis kūrinių. Deja, šiandien turime išlikusius tik tris to laikotarpio opusus: Romansą fortepijonui, triptiko „Visions“ antrąją dalį ir

nebaigtą perrašyti Uvertiūrą C-dur pučiamųjų orkestrui²⁶. Dėl to apie šio laikotarpio muzikos stilių bei komponavimo manierą yra labai sunku spręsti. Kita vertus, net ir tai, kas išliko, liudija apie pakankamai tradicines kompozitoriaus naudotas muzikos išraiškos priemones ir muzikinę kalbą, klasikinių formų naudojimą. Matyt, šis tradicionalizmas, susijęs su kompozicinės technikos įvaldymu bei tobulinimu, rodo dar nedrąsius pradedančio kompozitoriaus žingsnius, nors mokytasi iš tuo metu jau žymių lietuvių kompozitorių novatorių.

Romansas buvo sukurtas 1936 m. lapkričio 15 d. Kaune, Rožių viloje. Tai tėvo Vinco Grigaliūno-Glovackio Šančiuose (Šaldytuvų g. 5) įsigytas namas su bokšteliu, kurį jo žmona Vanda apšodino rožėmis ir pavadino „Rožių pilimi“²⁷. Pjesė

5 pav. Adomo Grigaliūno Romansas (rankraštis, 1936), VDU studentė Alina Putramentaitė (1935), kuriai dedikuotas kūrinys, bei pirmoji kūrinio publikacija (2019).

fortepijonui dedikuota Alinai Putramentaitei (1917–2018). Alina buvo kompozitoriaus bendramokslė, kuriai, akivaizdu, jis simpatizavo.²⁸ Pjesė yra reprizinės trijų dalių formos su nekontrastuojančia vidurine padala, lyrinio ir svajingo pobūdžio, atitinkanti pavadinimą bei žanrą – romansas.²⁹

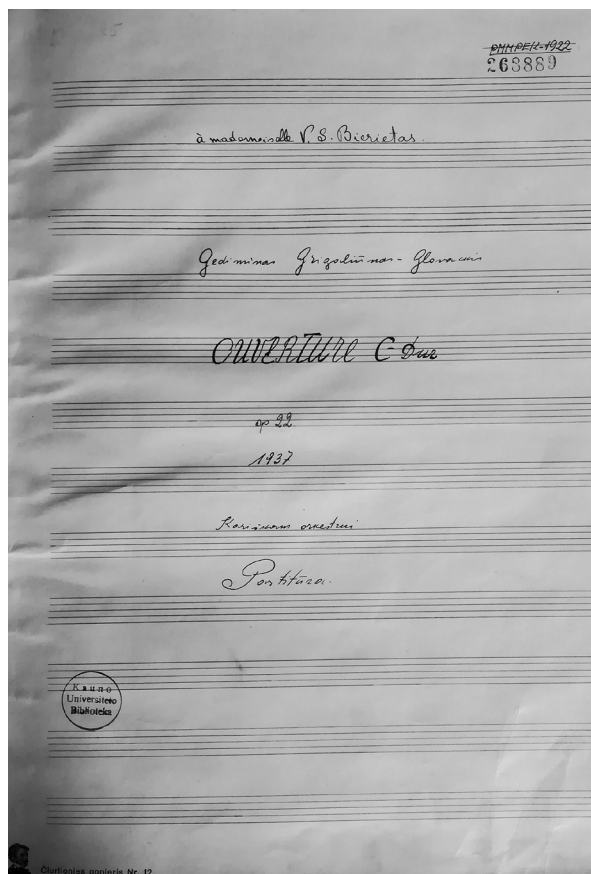
Uvertiūra C-dur, op. 22, pučiamųjų orkestrui sukurta 1937 m. ir dedikuota panelei V. S. Bierietaitei.³⁰ Uvertiūra skirta karo orkestrui. Tai sąlygojo to meto situacija – Kaune kitokio (koncertinio) pučiamųjų orkestro nebuvo, o tikintis kūrinio atlikimo reikėjo prisiderinti prie esamos orkestro sudėties. Išliko tik nebaigtas perrašyti partitūros švarraštis, tad nėra aišku, kaip galiausiai turėjo atrodyti visas kūrinys. Tačiau ir perrašyta kūrinio dalis liudija ketinimą formuoti trijų padalų kompoziciją (sudėtinė trijų dalių forma) su kelių taktų įžanga ir vidurine *trio* dalimi – tarsi išplėtotas maršas. Išlikusiame rankraštyje yra beveik visiškai perrašyta pirmoji padala, kur eksponuojamos dvi tarpusavyje nekontrastuojančios temos. Pirmoji tema yra lygių ketvirtinių judėjimo, pakankamai lyriška ir melodinga, artima liaudies dainų melikai. Antroji tema yra aktyvesnė ir veržlesnė. Ji eksponuojama paralelinėje minorinėje tonacijoje, ritminiu požiūriu įvairesnė (panaudota triolė, punktyrinis ritmas), pritarimas banguoja sekstolėmis, o melodija fanfariniu motyvu išsiskleidžia per oktavą aukštyn.

6 pav. Pagrindinės Uvertiūros C-dur temos.

Perkeltųjų asmenų dalia

Iš Kauno Grigaliūnai išvyko 1944 m. liepos pabaigoje. Keliavo per Jurbarką ir Tilžę link Karaliaučiaus. Ten sutikvarkę karo pabėgėlių – perkeltųjų asmenų, populiariai vadinamų „Dievo paukšteliais“ (angl. DP – *displaced persons*), dokumentus ir spėję išvykti prieš prasidedant miesto bombardavimui, kelionės tikslu pasirinko nedidelį pietų Vokietijos miestelį Tetnangą, kuriame jau gyveno Adomo tėvo pusbrolis.³¹ Visa kelionė iš Kauno iki Tetnango buvo nelengva, užtruko apie mėnesį, be to, žmona jau laukėsi antro vaiko. Galiausiai kelionės tikslą pasiekė laimingai

7 pav. Titulinis Uvertiūros C-dur lapas ir pirmasis partitūros puslapis su dedikacijomis V. S. Bierietaitei. Kaunas, 1937 m. KMM, PMMGEK 12316.

8 pav. Nemira (kairėje) ir Jolanta Grigaliūnaitės. Belgija, apie 1948 m. Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.

ir netrukus visi pradėjo dirbti tame pačiame ūkyje, kur ir apsistojo. Po kiek laiko Adomas susirado atskirą butą ir su žmona bei dukra persikėlė į greta esantį Algojaus Vangena, kuris po karo pateko į prancūzų kontroliuojamą zoną. Čia 1945 m. kovo 3 d. gimė antroji Adomo dukra, pakrikštyta dviem vardais – Nemira Heliadora. Ieškodami geresnių sąlygų vaikams auginti, tėvai dar kartą persikraustė, šį kartą į Kirchheimą, priklausiusį amerikiečių zonai.³² Čia gyvenant buvo užpildyti dokumentai dėl galimybės emigruoti į JAV. Tačiau, neturint ten jokių giminių ar pažįstamų, leidimas įvažiuoti į JAV buvo svarstomas bendraja eile ir visiškai buvo neaišku, kada jis bus gautas. Tuo metu sužinota, kad Belgija aktyviai ieško darbininkų anglių šachtose ir siūlo daug geresnes pragyvenimo sąlygas nei karo nuniokotoje Vokietijoje. Grigaliūnai apsisprendė vykti į Belgiją. 1947 m. rudenį Grigaliūnas pasirašė dvejų metų darbo sutartį ir išvyko pradžioje vienas, o po kelių mėnesių atvyko ir šeima su Adomo tėvais. Visi įsikūrė Laliu gyvenvietėje, netoli Anderliu (Šarlerua priemiestyje).

Tais pačiais 1947 m. Briuselyje gyvenančio kun. Jono Danausko iniciatyva buvo įkurta Belgijos lietuvių bendruomenė, ji leido laikraštėlį „Gimtoji šalis“. Bendruomenė suvienijo Belgijoje apsisostojusius ir taip pat iš Vokietijos DP stovyklų atvykusius lietuvius. Dauguma jų dirbo šiaurės Belgijoje esančiose anglių šachtose (Limburgo ir Lježo provincijos), kartu susirinkdavo per sekmadieniais aukojamas

lietuviškas mišias ir didesnes metų šventes. Narių skaičius nuolat kito, bet niekada neviršijo 2000.³³ Grigaliūnai gyveno atokiau nuo lietuvių susitelkimo vietų, tad jų ryšiai su kitais lietuviais ir jų bendruomeniniu gyvenimu buvo labai riboti ir atsitiktiniai.

Dirbamas šachtoje Grigaliūnas buvo sunkiai sužeistas ir kurį laiką gulėjo ligoninėje. Tuomet, siekdami bent kiek palengvinti šeimos finansinę padėtį, įsidarbino ir kiti šeimos nariai – žmona Sofija pradėjo dirbti stiklo fabrike, kur šlifavo vazas, o senelis Vincas (generolas Glovackis) buvo priimtas naktiniu sargu metalo liejykloje. Abi dukros buvo leidžiamos į vietinę vienuolių išlaikomą mokyklą, kur neblogai pramoko prancūzų kalbą.

Suprantama, kad visu tuo klajonių ir nesibaigiančio kraustymosi laikotarpiu grįžti prie muzikos kūrybos nebuvo sąlygų. Taip pat nėra žinių, ar Grigaliūnas dalyvavo (ar bent bandė dalyvauti) kaip atlikėjas kokiuose nors lietuvių organizuotuose DP stovyklų koncertuose. Beveik visą dešimtmetį nuo pirmosios sovietų okupacijos 1940 m. iki 1949 m., kol Grigaliūnai emigravo į Kolumbiją, Adomas Grigaliūnas beveik nieko nesukūrė. Vienintelis išlikęs to laikotarpio kūrinėlis – pjesė fortepijonui 4 rankomis „Tavernoje“, datuota 1949 m. balandžio 25 d. Anderliu (Belgija). Tačiau tai buvo ne tiek meninės kūrybos išraiška, kiek išgyvenimo būtinybės sąlygotas desperatiškos veiklos rezultatas. Tai liudija ir paties autoriaus užrašyta kiek autoironiška šio kūrinio atsiradimo istorija:

Kolegų angliakasių grupė, kuriai priklausiau ir aš, laužėme galvas, kaip čia prasimanyti daugiau pinigų. Atėjo mums „geniali“ mintis: suorganizuosim *show*. Skečiai [angl. *sketch* – vaizdelis, etiudas], dainos, muzika ir pan. Man teko muzikinė dalis. Pora ponių nusprendė, kad jos gali pašokti pseudoispanišką šokį. Reikalinga tik muzika. To pasekoje atsirado „Tavernoje“. Na, kokie buvo šokėjai, tokia ir muzika!³⁴

Kolumbija

Baigiantis dvejų metų kontraktui Belgijoje, reikėjo apsispręsti, ką daryti toliau. Į JAV nei kvietimo, nei leidimo įvažiuoti neturėjo, bet pasilikti visam laikui šachtose taip pat nesinorėjo. Apsispręsta emigruoti į Kolumbiją. Tam įtakos turėjo jėzuitų kun. Juozas Aranauskas, kuris „paminėjo, kad Kolumbijos, Pietų Amerikoje, lietuviai saleziečiai yra suorganizavę Lietuvių–kolumbiečių katalikų komitetą ir kviečia lietuvius atvažiuoti į Kolumbiją. Žada padėti įsikurti ir gauti darbą“³⁵. Vel teko susiruošti ir keliauti. Kelionė ėjo per Prancūziją ir Italiją, kur Genujos uoste reikėjo persėsti į transatlantinį laivą „Amerigo Vespucci“ ir tęsti kelionę jūra. Europoje paskutinė stotelė buvo Barselonoje, o kitas uostas – jau perplaukus Atlanto vandenyną – Curocao sala netoli Venesuelos.³⁶ Galiausiai praplaukus Panamos sąsiaurį laivas prisišvartavo Buenaventuros uoste, esančiame

Kolumbijos Ramiojo vandenyno pusėje. Tuomet vėl keliauta traukiniu, paskui – lėktuvu, kol galiausiai, įveikus daugiau nei pusę Žemės rutulio, buvo pasiektas kelionės tikslas – Medeljino miestas. Išvargusius po daugiau nei mėnesį trukusios kelionės lietuvaičius pasitiko ir apgyvendino lietuvių ir kolumbiečių katalikų komitetas. Grigaliūnas su šeima ir tėvais buvo apgyvendinti pas Totoraičius.³⁷ Kaip vėliau laiške Lietuvos konsului Vašingtone rašė Adomo tėvas, į Kolumbiją Grigaliūnai atvyko 1949 m. spalio 24 d.³⁸

Lietuvių bendruomenė Kolumbijoje buvo nedidelė (nesiekė 1000) ir išsibarsčiusi – stambesni lietuvių būreliai susitelkė didesniuose miestuose Santjago de Kalyje, Medeljine ir sostinėje Bogotoje. Bogotoje nuo 1946 m. veikė diplomato Stasio Siručio ir kelių lietuvių saleziečių įkurtas Lietuvių katalikų komitetas karo aukoms rinkti, kuris rūpinosi visais atvykusių lietuvių gyvenimo reikalais – parūpindavo kvietimus į Kolumbiją, pasitikdavo uostuose ir savo lėšomis atveždavo į paskyrimo vietas, parūpindavo nakvynę, maistą ir darbą pagal profesiją. Aktyviausias šio komiteto narys buvo salezietis kun. Nikodemus Saldukas. Jis per Vokietijoje leidžiamą lietuvišką spaudą kvietė tautiečius drąsiai vykti į Kolumbiją ir čia pradėti naują gyvenimą. Salduko suagituoti į Kolumbiją atvyko nemažai lietuvių inteligentų – inžinierių, agronomų, gydytojų. Tarp šiandien žymesnių lietuvių į Kolumbiją atvyko ir būsimo dailėtyrininko bei ispanistikos profesoriaus Stasio Goštauto tėvai, Giedraičių šeima (Laima Giedraitytė-Didžiulienė – Lietuvos garbės konsulo Kolumbijoje Algio Didžiulio žmona), muzikai Zenonas Jonušas (Kalio miesto konservatorijos orkestro dirigentas) ir Jonas Kaseliūnas (Antiokichijos / Medeljino simfoninio orkestro fagotininkas ir konservatorijos profesorius).³⁹ Nors lietuvių bendruomenė buvo nedidelė, ji išsiskyrė organizuotumu ir aktyvumu. Bogotoje veikė tautinių šokių grupė (vadovė Salomėja Lencienė), choras ir šeštadieninė lituanistinė mokykla⁴⁰, Moterų šalpos draugija (Medeljine), Lietuvių namai (Bogotoje), čia buvo leidžiami „Kolumbijos lietuvis“ (red. Mykolas Tamošiūnas), „Kolumbijos lietuvių žinios“ ir „Tėvynės aidas“ (red. Stasys Sirutis ir Juozas Bubelis).

Nuo pirmųjų dienų Kolumbijoje Adomas su žmona Sofija pradėjo mokytis ispanų kalbos. Ir tai jau buvo penktoji Grigaliūno užsienio kalba greta lenkų, vokiečių, rusų ir prancūzų kalbų.⁴¹ Geresniam kalbos įvaldymui ir tobulinimuisi muzikos srityje Grigaliūnas pradėjo versti čiliečio-ispáno muzikologo ir pedagogo Joaquino Zamacoiso harmonijos vadovėlį „Tratado de armonía“⁴². Kiek vėliau ir pats Grigaliūnas, sekdamas prancūzų kompozitoriaus Charles’io Koechli no darbais, parengė savo harmonijos uždavinyną „Exercices d’Harmonie“, papildantį ir pagilinantį teorines harmonijos studijas.⁴³

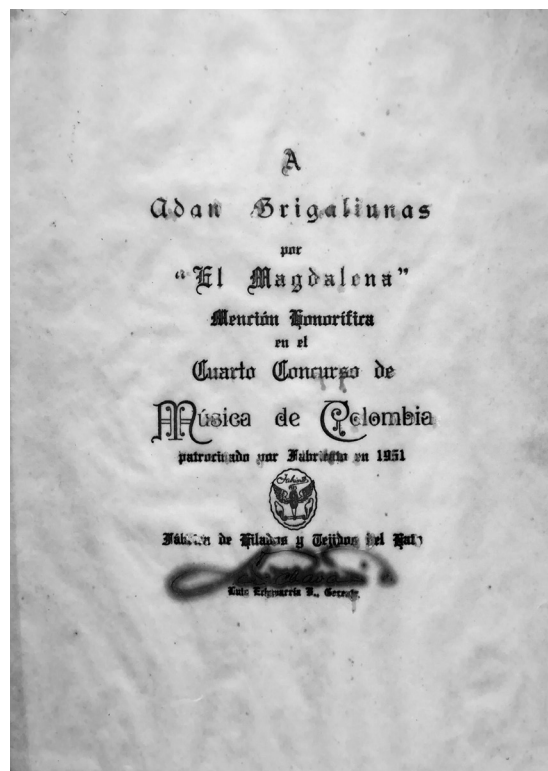
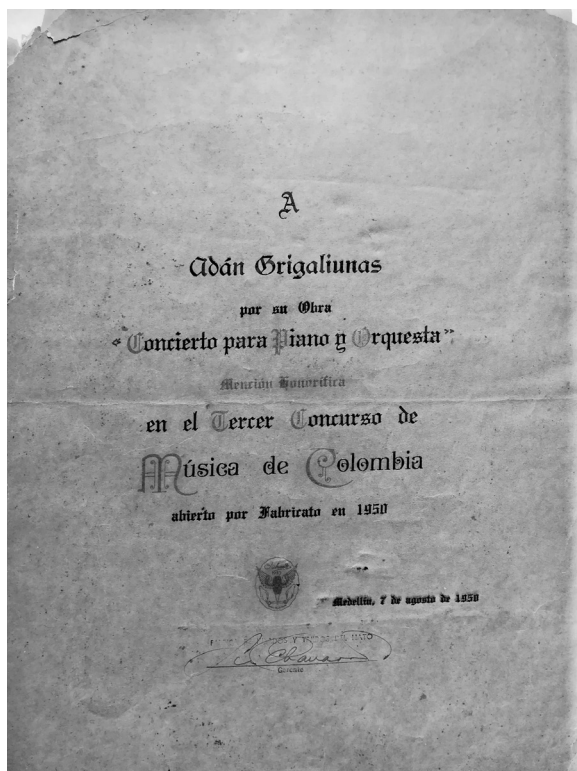
Tarpininkaujant kun. Mykolui Tamošiūnui Adomas gavo darbą „Du Pont“ koncerto atstovybėje, prekiaujančioje žemės ūki trąšomis.⁴⁴ Darbas buvo stabilus, neblogai

atlyginamas, tad netrukus Grigaliūnai išsinuomojo atskirą butą. Po kurio laiko koncertas, įvertinęs gerai dirbantį padalinio vadovą, perkėlė Grigaliūną į Ibagę (1953), kur padalinio veiklą taip pat reikėjo „pastatyti ant kojų“. Dar vėliau Grigaliūnas buvo perkeltas į sostinę Bogotą ir galiausiai į Tuniją (1955). Tunija nuo seno garsėjo kaip studijų miestas. Čia veikė nemažai įvairių mokyklų ir koledžų. Augančioms dukroms tai buvo palankesnė terpė siekti išsilavinimo, be to, čia muzikos pedagogės darbą nesunkiai rado ir Adomo žmona Sofija. Persikėlęs į Tuniją Grigaliūnas apsisprendė išeiti iš koncerto ir pradėti savo verslą (taip pat susijusį su trąšų prekyba). Verslas sekėsi gerai, ir Grigaliūnai netrukus įsigijo erdvų dviejų aukštų ir 13 kambarių namą su dviem vidiniais kiemais. Jame užteko vietos visiems – tiek vaikams, tiek jo paties tėvams, tiek žmonos Sofijos fortepijono studijai.⁴⁵

Sofija buvo gera pianistė ir talentinga pedagogė. Grigaliūnams persikėlus į Ibagę, ji jau gerai mokėjo ispaniškai ir 1953 m. sausio 28 d. buvo priimta į valstybinę Ibagės konservatoriją – *Conservatorio de Música del Tolima*.⁴⁶ Ten dirbo iki 1954 m. gruodžio, kol persikėlė į Tuniją. Čia Sofija taip pat dėstė fortepijoną vietinėje (privačioje) muzikos akademijoje, kuriai vadovavo vokietis salezietis kun. Moseris.⁴⁷ Naujai įsigytuose erdvuose namuose Sofija įsteigė savo fortepijono studiją ir jai sėkmingai vadovavo. Visa tai leido prisidėti prie šeimos materialinės padėties pagerinimo ir sudaryti tinkamas sąlygas abiejų dukrų lavinimui. Suprantama, kad abiejų dukrų pirmoji muzikos mokytoja taip pat buvo Sofija. Tikriausiai ji buvo reikli mokytoja, nes Jolanta, būdama 14-os, jau turėjo koncertinės patirties, pasirodydavo tiek vietinei lietuvių bendruomenei, tiek ir kolumbiečiams, jos atlikimas transliuotas per vietinę radijo stotį, o Mozarto Koncertą d-moll skambino su miesto (?) simfoniniu orkestru.⁴⁸ Jolanta lygiagrečiai kelerius metus dar mokėsi griežti smuiku. Nors, kaip ir tėvas, ji pasirinko medikės kelią ir tapo chirurge, įstojusi į universitetą, toliau mokėsi skambinti fortepijonu ir lankė garsaus to meto italų kilmės Kolumbijos pianisto Giacomo Marcenaro (gimė Milane, mirė 1993 01 11 Bogotoje) pamokas, o, persikėlus gyventi į JAV, dar vienus metus tobulinosi pas Manigirdą Motekaitį Čikagoje. Jaunesnioji dukra Nemira nuo mažens daugiau linko į dailę, tad muzikos mokėsi trumpiau – tik pas motiną ir dar metus pas Motekaitį.⁴⁹

Kolumbijos laikotarpio kūryba

Nepaisant didelio užimtumo tiesioginiame darbe, Kolumbijos laikotarpis Grigaliūnui muzikos kūrybos požiūriu tapo produktyviausias ir sėkmingiausias. Nors pats Grigaliūnas laiške Žilevičiui prisipažįsta, kad kūrybai gali skirti tik laisvalaikį, per penkiolika Kolumbijoje praleistų metų Grigaliūnas sukūrė nemažai reikšmingų kūrinių fortepijonui solo, fortepijonui su orkestru ir vien tik simfoniniam

9 pav. Adomo Grigaliūno 1950–1951 m. gauti diplomai Kolumbijos muzikos konkurse „Música de Colombia“. ŽKA, Adomo Grigaliūno fondas.

orkestrui. Tikriausiai Kolumbijoje buvo sukurtas ir vieno veiksmo baletas „Meilės sapnas“ (neišliko) bei pradėta galvoti apie operą.⁵⁰ Du kartus savo kūrinius Grigaliūnas pateikė Kolumbijos muzikos kūrinių konkursui „Música de Colombia“ ir abu kartus pelnė diplomus: trečiajame konkurse (1950) buvo pateiktas Koncertas fortepijonui Nr. 1, ketvirtajame (1951) – simfoninės impresijos „El Magdalena“.

Šis naujų muzikos kūrinių konkursas, organizuotas ir finansuotas tekstilės pramonės giganto „Fabricato“ Medeljine tapo išskirtiniu kultūros reiškiniumi visai Kolumbijai. 1948–1951 m. vykęs kasmetinis konkursas suformavo šiuolaikinės šalies įvaizdį ir pasidarė svarbiausiu nacionalinės muzikos atgimimo skatintoju. Šiame konkurse dalyvavo kompozitoriai iš visos šalies, pradedant jau pagarsėjusiais kompozitoriais Guillermo Uribe Holguínu, Luisu E. Nieto, Carlosu Vieco, Pedro Pablo Santamaría, Luisu Migueliu de Zulategi ir baigiant jaunaisiais muzikais Jorge Camargo Spolidore ar Luisu Uribe Bueno. Konkurse taip pat dalyvavo ir šalyje gyvenantys imigrantai, tokie kaip Adolfo Loewenherzas, Leonas Simaras ar Pedro Biava.⁵¹ Taigi konkursui pristatyti Grigaliūno kūriniai pateko į stiprią tarptautinę konkurenciją. Jų įvertinimas buvo didelis laimėjimas tiek kompozitoriui, tiek lietuviškai muzikai apskritai.

Konkursas vyko keliuose kategorijose: simfoninės, kamerinės ir folkloro muzikos. Didžiausios premijos – po 2000 JAV dolerių – buvo numatytos už kūrinių simfoniniam

orkestrui ir kūrinių kolumbietiška tema (bet kurios kategorijos).⁵² Grigaliūnui šis konkursas tapo didele paskata grįžti prie muzikos kūrybos, drauge jį viliojo ir nemaža pinigine premija, galimybė išgirsti atliekamą savo kūrinių bei tapti plačiau žinomam – visi premijuoti kūriniai būdavo atliekami koncerto metu ir transliuojami per nacionalinę radiją.

Tuo metu Medeljinas jau turėjo puikų simfoninį orkestrą ir gerų solistų, ypač pianistų. Čia gyveno ir plačiai koncertavo pianistai Pietro Mascheroni, Luisa Manighetti bei Ana Maria Penella. Matyt, tai nulėmė, kodėl Grigaliūnas nusprendė konkursui sukurti kaip tik Koncertą fortepijonui. Laimėjęs konkurso diplomą, šį kūrinių su Medeljino radijo simfoniniu orkestru atliko pianistė Luisa Manighetti. Koncertą transliavo vietinė „Voz de Medellín“ radijo stotis bei retransliavo stambiausia Kolumbijos radijo stotis „La Voz de la Nueva Granda“, įsikūrusi Bogotoje.⁵³

Luisa Manighetti buvo viena ryškiausių ne tik miesto, bet ir visos Kolumbijos pianisčių. Gimusi Italijoje, Bergame, Manighetti 1931 m. (?) baigė Milano Giuseppe Verdi konservatoriją ir apie 1933 m. atvyko į Kolumbiją. Apsistojo Medeljine. 1934 m. ištekėjo už italų kilmės pianisto ir Medeljino orkestro dirigento Pietro Mascheroni. Nuo 1935 m. pradėjo dirbti Meno institute (*Instituto de Bellas Artes*).⁵⁴ Manighetti buvo aktyvi miesto koncertinio gyvenimo organizatorė, daugelio kūrinių pirmoji atlikėja, pasižymėjo pianistiniu profesionalumu ir pedagoginiu talentu – jos mokiniai tapo žymiais Kolumbijos ir pasaulio

10 pav. Pianistė ir pirmoji Grigaliūno Koncerto fortepijonui atlikėja Luisa Manighetti. Archivo Joseph Matza, Sala de Patrimonio Documental Universidad EAFIT, BDM O00047, Medeljinas.

atlikėjais (pavyzdžiui, Blanca Uribe). Greta pedagoginio darbo, Luisa Manighetti 1941 m. parengė ir išleido knygą apie fortepijono meno istoriją. Kiek nuslopus muzikiniam gyvenimui Medeljine, Manighetti persikėlė į sostinę ir toliau dirbo pedagoginį darbą vienoje iš italų fortepijono akademijų (*Accademia Italiana de Piano*).

Kolumbijoje Grigaliūnas sukūrė nemažai kūrinių fortepijonui. Tai du koncertai fortepijonui (antrasis neišliko), baladė-fantazija fortepijonui ir orkestrui „Baltico“, dvi sonatos (antroji nebaigta), triptikas „Las Flores del Mal“ („Pikybės gėlės“), „Capriccio“ fortepijoniniam kvintetui ir nedidelė buitinė pjesė „Šokis“.

Be fortepijoninių kūrinių, Kolumbijoje Grigaliūnas dar sukūrė keletą stambių orkestrinių kūrinių – simfonines impresijas „El Magdalena“, kantatą solistams, chorui ir orkestrui „Odė jaunystei“ bei pjesių smuikui („Valzerino“, „Serenata elegiaca“) ir dainą mišriam chorui „Madam Butterfly“.

Tik iš autoriaus sudaryto kūrinių sąrašo yra žinoma, kad Kolumbijoje buvo sukurta ir daugiau reikšmingų kūrinių, kurie, deja, neišliko. Tai Poema simfoniniam orkestrui ir vieno veikslo baletas „Meilės sapnas“.

Du kūriniai geriausiai atskleidžia to meto kompozitoriaus kūrybinius siekius ir jo muzikos stilių – tai triptikas fortepijonui „Les Fleurs du Mal“ ir Koncertas fortepijonui Nr. 1.

Trys poemos fortepijonui „Les Fleurs du Mal“ („Pikybės gėlės“) yra sukurtos 1953 m. Ibagėje pagal žymiausią to paties pavadinimo Charles'io Baudelaire'o kūrybos rinktinę.

Rankraštyje prie kiekvienos dalies pateiktas konkretaus eilėraščio, pagal kurį sukurta kiekviena poema, posmelis. Nors Grigaliūnas mokėjo prancūzų kalbą, rankraštyje įrašyti Baudelaire'o posmai yra ispanų kalba. Kompozitoriaus pasirinkti eilėraščiai atspindi to meto jo būseną ir kūrybinius ieškojimus: asmeniniai išgyvenimai ir gyvenimo apmąstymai, savojo stiliaus ir kompozicinės kalbos paieškos, naujų komponavimo technikų įvaldymas. Dėl to šios poemos fortepijonui pasižymi išplėstu tonalumu, dirbtinių dermių ir serinės technikos naudojimu, konstruktyvumu, skambesio registrų išplėtimu ir ryškiais dinaminiais kontrastais. Čia neabejotinai ryški buvusio kompozicijos mokytojo Bacevičiaus įtaka ir Grigaliūno mėgstamos impresionistinės muzikos atspindžiai. Ciklą sudaro trys dalys: „Spleen“, „Mėnulio liūdesys“, „Žmogus ir jūra“. 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinių sąrašė prieš trečiąją dalį dar įrašyta ketvirtoji dalis – „Suskilęs varpas“. Tačiau rankraščio švarraštis yra tik trijų dalių, o paminėta ketvirtoji dalis nerasta. Savo charakteriu aktyvios ir greitos kraštinės dalys įremina lėtą vidurinę. Savo ruožtu kiekviena dalis paremta vidinių kontrastų (dviejų skirtingų temų) principu: I d. – ABA, II d. – A(aba)B(cd) A(a), III d. – ABAB.

Koncertas fortepijonui Nr. 1 sukurtas 1949–1950 m. Medeljine ir dedikuotas dukrai Jolantai (įrašas partitūroje ispanų kalba: *señorita Yolanda*). Kaip jau minėta anksčiau, kūrinys buvo premijuotas muzikos konkurse, atliktas ir tiesiogiai transliuotas per radiją. Koncerto antroji dalis

11 pav. Adomo Grigaliūno pieštas triptiko fortepijonui viršelis. ŽKA, Adomo Grigaliūno fondas.

autoriaus vėliau dar buvo perkomponuota (yra antroji šios dalies versija). Koncertas sukurtas klasikine fortepijoninio koncerto struktūra, jį sudaro trys dalys: „Baladė“ (Allegro non tanto), „Noktiurnas“ (Adagio), „Ratelis“ (Allegro assai). Tačiau vidinė dalių struktūra laisvesnė. Pirmoje dalyje atsisakyta sonatinio allegro formos ir panaudota reprizinė sudėtinė trijų dalių forma. Solisto kadencija taip pat perkelta iš pirmosios dalies į trečiąją. Pagrindinę koncerto tonaciją sąlygiškai galima įvardyti C-dur, tačiau ji išryškėja ir yra įtvirtinama tik pačioje koncerto pabaigoje. Iki tol tvyro tonacinis nepastovumas, gausiai naudojami disonansiniai (dažnai alteruoti) kvartinės sandaros akordai, o pirmoji ir antroji koncerto dalys pradedamos ir baigiamos sumažintais akordais. Tai dar daugiau sustiprina bendrą neužtikrintumo ir trapumo įvaizdį, sąmoningai suformuotą kompozitoriaus. Koncertas muzikinės kalbos požiūriu iš esmės atliepia

pasaulines modernios ir avangardinės muzikos tendencijas, ir tuo šis kūrinys iš esmės skiriasi nuo okupuotoje Lietuvoje sukurtų pirmųjų Vytauto Klovos ar Stasio Vainiūno fortepijoninių koncertų, kuriuose ryškus dirbtinai įdiegtas sovietinis primityvizmas ir „liaudiškumas“ cituojant folklorą. Taigi galima teigti, kad Grigaliūno Koncertas fortepijonui tarsi liudija vieną iš kelių, kuriuo galėjo vystytis Lietuvos profesionalioji muzika, jei nebūtų kūrybinių suvaržymų.

Koncertas pradedamas keliais orkestro atliekamais politonaciniais akordais ir po jų einančia trumpa pirmąja tema (12 pav.). Tema eksponuojama pakartojant du segmentus, sudarytus iš trijų temos kartojimų, kuriuose solistas keičiasi su orkestru. Paskui eksponuojama antroji tema. Pradžioje ją atlieka solistas, tada pratęsia orkestras (13 pav.). Trečioji tema tarsi atstovautų šalutinei (lyrinei) *sonatinio allegro* temai, bet šis klasikiniams koncertams būdingas temų

12 pav. Koncerto fortepijonui I dalies pirmoji tema.

The image shows the second theme of the piano concerto, marked "Agitato" and "f". It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. The melody in the treble staff is characterized by rapid sixteenth-note passages and dynamic markings of "f" and "ff". The bass staff features a steady eighth-note accompaniment. The piece is marked "Agitato" and "f".

13 pav. Koncerto fortepijonui I dalies antroji tema.

The image shows the third theme of the piano concerto, marked "Andante cantabile". It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. The melody in the treble staff is a slow, lyrical line with a dynamic marking of "p". The bass staff provides a simple harmonic accompaniment. The piece is marked "Andante cantabile".

14 pav. Koncerto fortepijonui I dalies trečioji tema.

eksponavimo būdas čia nenaudojamas, tad toliau vystant lyrinė tema tokios funkcijos neįgyja (14 pav.).

Prieš reprizą dar įvedama nauja, ketvirtoji, tema, kuri suformuota iš pirmosios ir trečiosios temų melodinių ir ritminių motyvų. Reprizoje nuskambėjus pirmoms dviem temoms, visa pirmoji koncerto dalis baigiama sumažintu trigarsiu nuo C.

Antroji koncerto dalis yra vienvardėje (c-moll) tonacijoje, reprizinės trijų dalių formos. Ji pradeda „mirgančiu“ sumažinto septakordo styginių virpėjimu. Pagrindinę temą atlieka solistas. Tema eksponuojama tris kartus laipsniškai

vis nuo žemesnio gamos laipsnio. Reprizoje ši tema – priešingai – eksponuojama ją pakartojant vis nuo aukštesnio laipsnio. Visa dalis baigiama tritoniu, taip tarsi pabrėžiant muzikinio vaizdinio trapumą ir neapibrėžtumą.

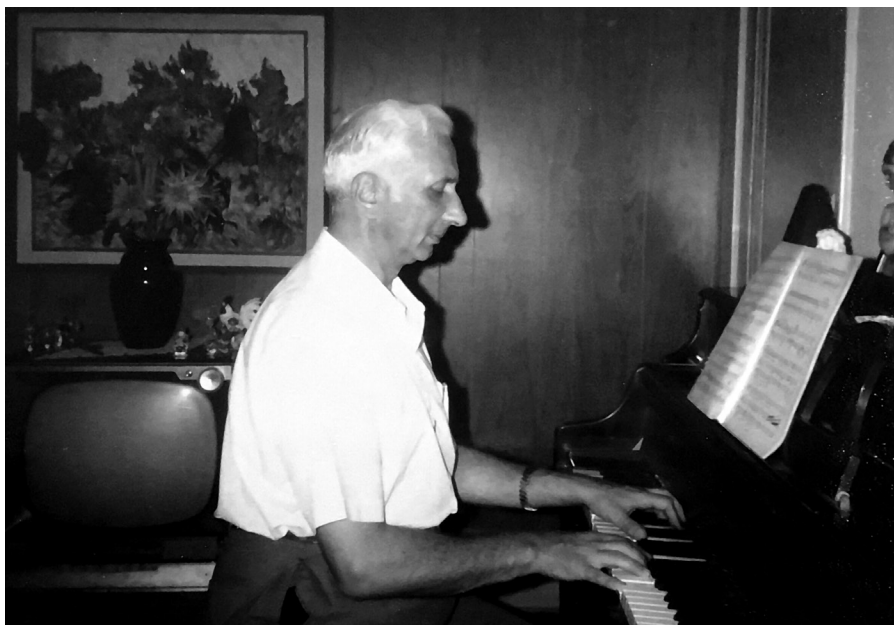
Trečioji koncerto dalis yra rondo formos su dviem epizodais, nedidele įžanga ir koda. Tonaciniu atžvilgiu visa dalis „mutuoja“ iš Es-dur per a-moll į C-dur. Refrenas pradžioje eksponuojamas orkestro, vėliau jį perima solistas. Jis sudarytas iš trijų sakinių ir plėtojamas panaudojant imitacinę polifoniją bei poliritmią (derinama 6/8 ir 3/4 metrų pulsacija; 16 pav.). Antrajame rondo epizode įvedama nauja

15 pav. Koncerto fortepijonui II dalies tema.

16 pav. Koncerto fortepijonui III dalies refrenas.

17 pav. Koncerto fortepijonui III dalies lyrinė tema.

18 pav. Adomas Grigaliūnas
Majamyje apie 1966 m. Nemiros
Grigaliūnaitės archyvas.

(lyrinė) tema, kuri perauga į viso koncerto solisto kadenciją (17 pav.).

Koncertas baigiamas neilga koda *Presto* tempu su solisto akordinėmis kaskadomis ir orkestro *tutti*.

Apibendrinant galima teigti, kad Kolumbijos laikotarpio kūriniai pasižymi išplėsta dinamine skale bei registru amplitude, kvartinės sandaros ir disonansinių akordų gausa, virtuozizmu ir tonaciniu nepastovumu. Tačiau juose taip pat pakankamai ryškūs romantinės muzikos bruožai, o modernios išraiškos priemonės taikomos saikingai.

Jungtinės Amerikos Valstijos

1965 m. Grigaliūnas su šeima pagaliau gavo leidimą įvažiuoti į Jungtines Amerikos Valstijas. Atvyko su šeima ir motina. Tačiau tėvas generolas Vincas Grigaliūnas-Glovackis šio momento nebesulaukė. Jis mirė 1964 m. gegužės 16 d. ir liko palaidotas Kolumbijoje, Tunijoje. Atvykę į JAV Grigaliūnai apsistojo Majamyje, Floridos valstijoje. Su Jungtinėmis Valstijomis Grigaliūnas siejo didesnes viltis dėl savo kūrybos atlikimo, platesnio įvertinimo bei pripažinimo. Tačiau nutiko priešingai – jis nebuvo nei pakviestas, nei įsileistas į JAV lietuvių bendruomenės muzikinę-kultūrinę veiklą, juo labiau į pačių amerikiečių tarpą. Tarp amerikiečių visuomet vyko didelė konkurencija ir kam nors įsiūlyti atlikti savo kūrybą neturint finansinės paramos buvo ypač sunku. Bandymai atrasti sąlyčio taškus su Amerikos lietuviais taip pat buvo nesėkmingi. Gyvendamas atokiau nuo lietuviybės centrų JAV Grigaliūnas ne visuomet spėdavo sekti ten vykstantį kultūrinį gyvenimą. Galbūt prisidėjo ir užgauta savigarba – kartą pabandęs sudalyvauti viename muzikos konkurse ir nesulaukęs jokios reakcijos iš organizatorių,

daugiau lietuvių bendruomenės gyvenimu nebesidomėjo. Tai liudija ir šis prieraišas kantatos „Odė jaunystei“ rankraštyje:

Jaunimo kongreso ruošėjai USA spaudoje paskelbė, kad jiems būtų prisiūsta muzikinių kūrinių kongreso meno programai. Tam ir pasiunčiau „Odę“. Jokio pakvitavimo ar patikrinimo negavau. Nebuvo nei paminėta, ar pakritikuota. Tinka, netinka, gera, bloga ar pan. Po ilgesnio laiko, per muziką V. Romaną sužinojau gandus. Atsiliepiamas buvo ne apie kūrinio kokybę, bet buvo pareikšta: „Ir ko čia dabar tas Grigaliūnas lenda.“ Padėkojau už atsiliepiamą ir pasižadėjau sau: „Ponai, būkite ramūs: Grigaliūnas daugiau nebelis.“ Ir nusistačiau daugiau nė nebandyti užmegzti ryšius su lietuviškom organizacijom.⁵⁵

Nepasiteisinę kūrybiniai lūkesčiai ir nusivylimas JAV lietuvių bendruomenės uždaru tiesiogiai atsiliepė kompozitoriaus kūrybiniam aktyvumui. Per beveik 20 m. JAV Grigaliūnas sukūrė tik keletą kompozicijų. Tai „Intermezzo“ fortepijonui keturiomis rankomis, dvi pjesės pučiamųjų orkestrui ir pradėta kurti opera „Konradas Valenrodas“ pagal Adomo Mickevičiaus to paties pavadinimo poemą (opera turėjo būti 4 veiksmų 5 paveikslų). Kūriniuose pučiamųjų orkestrui Grigaliūnas pradėjo drąsiai naudoti serinę komponavimo techniką. Šią techniką tuo metu labai plačiai propagavo dauguma kompozitorių ne tik JAV, bet ir kituose pasaulio kraštuose. Šios komponavimo technikos atsiradimas Grigaliūno kūryboje aiškiai brėžia naujo kūrybinio laikotarpio pradžių. Deja, jis truko neilgai – po kelių bandymų komponuoti serinę muziką Grigaliūnas apskritai nustojo kurti ir atsidėjo tėvo atsiminimų redagavimui.⁵⁶ Sumanymas kurti operą, matyt, buvo susijęs su Čikagos lietuvių opera, kuri stengėsi į savo repertuarą įtraukti daugiau lietuviškų kūrinių, kurių išėivijoje labai trūko. Tačiau nesusklostus kompozitoriaus santykiams su Čikagos lietuvių muzikinio

19 pav. Adomas Grigaliūnas Kolumbijoje. Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.

gyvenimo lyderiais, operos pastatymas, net ir ją užbaigus, būtų labai abejotinas.

Adomas Grigaliūnas mirė 1994 m. kovo 31 d. Majamyje. Jo urna su pelenais saugoma dukters Nemiros namuose Čikagoje. Čia taip pat laikoma ir kompozitoriaus žmonos Sofijos urna. Vyresnioji Grigaliūnų dukra Jolanta mirė sulaukusi tik 47 m., palaidota Čikagoje, Šv. Kazimiero kapinėse. Grigaliūno kūrybinis palikimas – muzikos rankraščiai – iki pat 2017 m. buvo saugomi šeimoje. Tai, matyt, ir buvo esminė priežastis, kodėl apie jo kūrybą ilgą laiką niekas nežinojo. Perdavus rankraščius į ŽKA, jie tapo lengviau prieinami tyrėjams ir atlikėjams. Tikėtina, kad tai paskatins šių kūrinių atlikimą ir Lietuvoje, ir JAV ar Kolumbijoje, kur kompozitorius praleido pačius kūrybingiausius metus.

Išvados

Apibendrinant kompozitoriaus Adomo Grigaliūno gyvenimo ir kūrybos kelią galima daryti keletą išvadų. Pirmoji siejasi su bendrąja lietuvių muzikos istorijos tyrimų inercija, vis dar apsiribojančia tik Lietuvoje vykusiais procesais ir Lietuvoje gyvenusiais bei kūrusiais autoriais. Išeivijos muzikinis-kultūrinis gyvenimas (ypač Pietų Amerikos), ten sukurti kūriniai, kaip, beje, ir į Sibirą ištremtų lietuvių muzikinė veikla, vis dar yra neproporcingai mažai tyrinėjama, nepažįstama ir nefunkcionuoja Lietuvos muzikiniame gyvenime. Dėl to Grigaliūno kūrybinio palikimo grįžimas į dabartinės Lietuvos naratyvą yra svarbus dėmuo, praplečiantis ir papildantis lietuviškos muzikos istoriją.

Antra svarbi išvada – mūsų nusistatymas tyrinėti tik formalias muzikos studijas baigusiu kompozitorių kūrybą

kartais trukdo objektyviau įvertinti pačią muziką. Grigaliūno pavyzdys liudija, kad, net oficialiai ir nebaigus muzikos studijų, įmanoma pasiekti nemažų laimėjimų nuosekliai tobulinantis savarankiškai. Tai liudija ir užsienyje (Kolumbijoje) pelnyti konkurso diplomai už kūrybą.

Trečia išvada tikriausiai sietųsi su Grigaliūno muzikos vieta Lietuvos muzikos istorijoje. Pirmiausia čia reikėtų atkreipti dėmesį, kad jo simfoninės partitūros ir kūriniai fortepijonui ryškiai papildo ir praplečia lietuviškos muzikinės literatūros sąrašą, ypač sudėtingu pokario laikotarpiu. Šie kūriniai rodo daug platesnį ir įvairesnį pasaulinių muzikos tendencijų perėmimą ir įsisavinimą, nei buvo manoma iki šiol. Tai, žinoma, siejasi su kūryba emigracijoje, nes Lietuvoje likę kompozitoriai buvo atskirti nuo pasaulinių muzikos procesų ir kurį laiką visiškai nesiorientavo, kas ten vyksta. O į Vakarų emigravę kompozitoriai greičiau perėmė laikmečio naujoves ir kiekvienas pagal savo galimybes jas pritaikė kūryboje. Tokiu būdu Grigaliūno siekis jau 1950 m. atsiriboti nuo romantinės muzikos tradicijos ir komponuoti moderniomis išraiškos priemonėmis (disonansinė harmonija, serializmas, tonacinis nepastovumas) patvirtina lietuviškos muzikos universalumą ir yra reikšmingas Lietuvos muzikos istorijai.

Grigaliūno kūrybos stilistikai įtakos, be abejo, turėjo ilgametis bendravimas ir studijos pas Bacevičių. Nors tai buvo tik pradiniame Grigaliūno kaip kompozitoriaus formavimosi etape ir jis analogiškų profesinių Bacevičiaus aukštumų nepasiekė, jo muzika akivaizdžiai aplenkė Lietuvoje likusių kompozitorių tipinę romantinę mąstyseną. Tas ypač ryškiai atsiskleidžia sugretinus pokariu sukurtus lietuvių autorių (Klovos, Vainiūno) koncertus fortepijonui.

Kolumbijoje Grigaliūnas atsiskleidė jau kaip subrendęs kamerinės ir simfoninės muzikos kompozitorius. Jo

kūrybinis aruodas čia pasipildė net 7 partitūromis – 2 simfoniniam orkestrui, 1 – chorui ir orkestrui, 3 – fortepijonui ir orkestrui. Muzika buvo teigiamai įvertinta konkurso diplomais, atlikta ir transliuota per nacionalinį radiją. Tai negalėjo neskatinti kurti. Nors pats autorius save daugiau vertino kaip laisvalaikio kompozitorių, Kolumbijos laikotarpis tapo reikšmingiausias ne tik jo, bet ir apskritai pokarinės lietuvių muzikos tarptautinės sėkmės liudytoju. Faktas, kad pokariu viename iš užsienio konkursų buvo pristatyti, atlikti ir apdovanoti lietuvių kompozitoriaus kūriniai, yra ypatingas ir išskirtinis visai mūsų muzikos istorijai.

Per pastaruosius porą metų straipsnio autoriui parengus ir Lituaniistikos tyrimo ir studijų centrui (Čikaga) išleidus keletą svarbiausių kompozitoriaus Grigaliūno kūrinių, tikėtina, kad jo muzika sugrįš į koncertų sales ir į muzikologų tyrimų akiratį.

Nuorodos

- 1 *Lietuviai muzikai Vakaruose*. Sud. Saulė Jautokaitė. Stickney, IL: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1999, p. 92; Zubrickas, Boleslovas. *Lietuvių kompozitoriai*. Vilnius: Vaga, 2004, p. 145–146; *Muzikos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, t. 3, p. 706.
- 2 BAAF – *Baltic American Freedom Foundation* (angl. Baltijos ir Amerikos laisvės fondas), Amerikos verslininkus ir mecenatus vienijantis fondas, įkurtas 1994 m. ir siekiantis sustiprinti Baltijos šalių ir Jungtinių Amerikos Valstijų ryšius per studijų / stažuotčių ir apsikeitimo programas demokratinų vertybių, švietimo bei ekonomikos plėtojimo srityse. Šio fondo iniciatyva kasmet ilgalaikiai (6–12 mėn.) stažuotei į JAV išvyksta iki 5–6 Lietuvos studentų ir tyrėjų. Organizacijos adresas: <https://balticamericanfreedomfoundation.org>.
- 3 Vincas Grigaliūnas-Glovackis. Generolo atsiminimai (toliau – VGG). T. 1, p. 274, 284.
- 4 Ten pat, p. 242–244.
- 5 Ten pat, t. 2, p. 138.
- 6 Plačiau apie šios mokyklos reikšmę ir joje besimokiusius mokinius paskelbta L. Drąsutenienės monografijoje *Lietuvos fortepijono pedagogikos puslapiai*, p. 40–45.
- 7 Kauno „Aušros“ gimnazijos Atestato dublikato nuorašas. – LCVA F 631, Ap. 7, b. 13623, l. 6.
- 8 Įrašas Grigaliūno studijų knygelėje. – Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.
- 9 1942 m. spalio 12 d. užpildyta VDU studento Adomo Grigaliūno anketa. – LCVA F 631, Ap. 7, b. 13623, l. 9.
- 10 Mokykla buvo įkurta 1907 m. ir veikė iki 2017 m.
- 11 Tuo metu „Pavasario“ gimnazija buvo įsikūrusi dabartinės Maironio gimnazijos patalpose (Gimnazijos g. 3). Grigaliūno 1954 m. liepos 5 d. laiškas Žilevičiui. – ŽKA.
- 12 Žinių apie Sofijos Grigaliūnaitės studijas Lietuvos konservatorijoje nerasta.
- 13 Iš Nemiros Grigaliūnaitės pasakojimo. Čikaga, 2018 m. kovo 30 d. – Autoriaus archyvas.
- 14 2021 m. gegužės 21 d. Nemiros Grigaliūnaitės el. laiškas straipsnio autoriui.
- 15 1942 m. spalio 12 d. Grigaliūno prašymas VDU rektoriui. – LCVA F631, Ap. 7, b. 13623, l. 8.
- 16 VGG, t. 2, p. 286.
- 17 Vinco Grigaliūno-Glovackio atsiminimuose ir vėliau Kolumbijoje bei JAV išduotuose dokumentuose buvo rašoma ispaniška vardo forma *Yolanda*.
- 18 Grigaliūno 1954 m. liepos 5 d. laiškas Žilevičiui. – ŽKA.
- 19 2021 m. gegužės 19 d. Nemiros Grigaliūnaitės el. laiškas straipsnio autoriui.
- 20 VGG, t. 2, p. 291.
- 21 Ten pat, p. 286.
- 22 Ten pat, p. 291.
- 23 Grigaliūno 1954 m. liepos 5 d. laiškas Žilevičiui. – ŽKA.
- 24 Įrašas Grigaliūno studijų knygelėje. – Nemiros Grigaliūnaitės archyvas.
- 25 Grigaliūno kūrinių sąrašas. – ŽKA.
- 26 KMM, PMMGEK 14529 (Romansas) ir PMMGEK 12316 (Uvertiūra).
- 27 VGG, t. 2, p. 150.
- 28 Alina Putramentaitė gimė 1917 m. lapkričio 7 d. Didžiuosiuose Lukuose (Rusija), 1935 m. baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją, tais pačiais metais priimta į VDU Medicinos fakultetą. Studijas baigė 1941 m. pavasarį, 1941 m. birželio 17 d. ištekėjo už būsimo inžinieriaus Jono Kšivickio, baigiamuosius egzaminus išlaikė ir gydytojos diplomą gavo 1941 m. gruodžio 22 d. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Pradžioje gyveno DP stovyklose Vokietijoje, paskui emigravo į Kanadą. Dirbo Hamiltone Katalikų socialinių paslaugų agentūros psichologe (*Psychologist at the Catholic Social Service Agency*), priklausė Lietuvos gydytojų draugijai (*Lithuanian Physician's Community*). Mirė 2018 m. vasario 2 d. Hamiltone, sulaukusi 100 m., palaidota Šv. Jono lietuviškose kapinėse Misisogogoje. Šaltiniai: LCVA F631, Ap. 7, b. 13559; KTU muziejus; A. Putramentaitės atsiminimai ir mirties pranešimas internete [žiūrėta 2021 05 15]: <https://www.lithuanianheritage.ca/our-stories/alina-ksivickiene/?lang=lt> <https://www.dignitymemorial.com/en-ca/obituaries/hamilton-on/alina-ksivickis-7748253>.
- 29 Kūrinys kartu su „Šoku“, sukurtu jau Kolumbijoje, publikotas 2019 m. leidinyje „Dvi pjesės fortepijonui“. Leidinį parengė D. Kučinskas, išleido Lituaniistikos tyrimo ir studijų centras Čikagoje.
- 30 Daugiau informacijos apie V. S. Bierietaitę nepavyko rasti.
- 31 VGG, t. 2, p. 304.
- 32 Ten pat, p. 310.
- 33 Belgijos lietuvių bendruomenė. Priciga per internetą: <http://www.belglietuviai.eu/lt/apie-mus/apie-blb>.
- 34 Kūrinio „Tavernoje“ rankraštis, p. 71. – ŽKA.
- 35 VGG, t. 2, p. 315.
- 36 Ten pat, p. 318.
- 37 Ten pat, p. 321. Knygoje apie advokatą Joną ir gydytoją Petronėlę Totoraičius rašoma: „Abu Totoriečiai aktyviai dalyvavo vietos lietuviškoje veikloje. Jisai buvo teisininkas, kiek vėliau už mane baigęs V[ytauto] D[idžiojo] universitetą. Ponia Totoraitienė – dzūkė, žinomo politikos, pavasarininkų vado dr. Leimono sesuo, dantų gydytoja – Medellino universitete dirbo Odontologijos fakultete. Pats p. Totoraitis nebeteisininkavo, o tapo dantų techniku ir turėjo savo dantų laboratoriją, kurioje visiškai neblogoi vertėsi.“

- ³⁸ Ten pat, p. 355.
- ³⁹ 2020 m. liepos 5 d. Fernando Antonio Gil Araque el. laiškas straipsnio autoriui.
- ⁴⁰ Liutkutė L., Ūsaitė K. „Nors gimėme ir gyvename Kolumbijoje, širdyje jaučiamės lietuviai: Trakimų šeimos istorijos pėdsakais“. In *Oikos*, 2013, Nr. 1 (15), p. 61.
- ⁴¹ 1942 m. pildytoje VDU studento anketoje Grigaliūnas taip pat nurodė, kad vidutiniškai moka anglų ir italų kalbas. Pridėjus dar lotynų kalbą, kurią išmoko gimnazijoje, ir Kolumbijoje išminktą ispanų kalbą, išeitų, kad Grigaliūnas iš viso mokėjo aštuonias kalbas.
- ⁴² Nepublikuota, mašinarštis saugomas ŽKA.
- ⁴³ Nepublikuota, rankraštis saugomas ŽKA. Visas uždavinyno pavadinimas užrašytas prancūziškai: *Exercices d'Harmonie suivant Le Traité de l'Harmonie de Charles Koechlin*.
- ⁴⁴ VGG, t. 2, p. 324.
- ⁴⁵ Ten pat, p. 328.
- ⁴⁶ Tolimos konservatorijos pedagogų atlyginimų žiniaraščiai ir Sofijos Grigaliūnienės 1954 m. vasario 16 d. darbo sutartis Nr. 487. Tolimos konservatorijos archyvas. Žinias straipsnio autoriaus prašymu 2021 m. gegužės 26 d. elektroniniu laišku pateikė konservatorijos archyvarė Ivone Astrid Marquez Rivera.
- ⁴⁷ VGG, t. 2, p. 329.
- ⁴⁸ Grigaliūno 1954 m. liepos 5 d. laiškas Žilevičiui. – ŽKA.
- ⁴⁹ 2021 m. gegužės 16 d. Nemiros Grigaliūnaitės el. laiškas straipsnio autoriui.
- ⁵⁰ Grigaliūno 1953 m. liepos 27 d. laiškas Žilevičiui: *Mane jau nuo senai vilioja pradėti rašyti operą kuria nors lietuviška tema.* – ŽKA.
- ⁵¹ *Colección Patrimonial de Música* (Agenda 2017). Prieiga per internetą [žiūrėta 2021 05 27]: <https://www.eafit.edu.co/patrimoniomusical/capitulo6>.
- ⁵² Araque, Fernando Antonio Gil. *La ciudad que En-Canta Practicas musicales en torno a la musica academica en Medellín, 1937–1961*. Disertacija. Medellín: Nacionalinis Kolumbijos universitetas, 2009, p. 414.
- ⁵³ 2020 m. liepos 6 d. Fernando Antonio Gil Araque el. laiškas straipsnio autoriui.
- ⁵⁴ Manighetti, Luisa. Prieiga per internetą: <https://repository.eafit.edu.co/handle/10784/22036?show=full>. Apie Pietro Mascheroni: <https://neonadaismo2011.blogspot.com/2017/02/43-medellin-deterioro-y-abandono-de-su.html>.
- ⁵⁵ Kantatos „Odė jaunystei“ partitūros paskutinis puslapis (p. 270). – ŽKA.
- ⁵⁶ Lietuvos generolo Vinco Grigaliūno-Glovackio atsiminimai išleisti jau po Adomo mirties.

Santrumpos

- BAFF – *Baltic American Freedom Foundation* (angl. – Baltijos ir Amerikos laisvės fondas)
- LAF – Lietuvos aktyvistų frontas
- LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Vilnius
- LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Vilnius
- LTSC – Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, Čikaga / Lemontas, Ilinojaus valstija
- KMM – Kauno miesto muziejus, Miko ir Kipro Petrauskų skyrius
- VGG – Vinco Grigaliūno-Glovackio atsiminimai knygoje *Generolo atsiminimai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2017, t. 1–2.
- ŽKA – Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Juozo Žilevičiaus ir Juozo Kreivėno lietuvių muzikos archyvas, Čikaga / Lemontas, Ilinojaus valstija

Adomo Grigaliūno muzikos leidiniai

- Dvi pjesės fortepijonui*. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2019.
- Dvi pjesės smuikui*. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2019.
- Les Fleurs du Mal*. Triptikas fortepijonui. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2019.
- Koncertas fortepionui ir orkestrui*. Klavyras. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2020.
- Koncertas fortepionui ir orkestrui*. Partitūra ir orkestro partijos. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2021.
- El Magdalena*. Simfoninės impresijos. Partitūra ir orkestro partijos. Parengė D. Kučinskas. Čikaga: LTSC, 2021.

Literatūra

- Araque, Fernando Antonio Gil. *La ciudad que En-Canta Practicas musicales en torno a la musica academica en Medellín, 1937–1961*. Disertacija. Medellín: Nacionalinis Kolumbijos universitetas, 2009.
- Drąsutiėnė, Liucija. *Lietuvos fortepijono pedagogikos puslapiai*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2015.
- Grigaliūnas-Glovackis, Vincas. *Generolo atsiminimai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2017, t. 1–2.
- Lietuviai muzikai Vakaruose*. Sud. Saulė Jautokaitė. Stickney, IL: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1999.
- Liutkutė, Laura; Ūsaitė, Kristina. „Nors gimėme ir gyvename Kolumbijoje, širdyje jaučiamės lietuviai: Trakimų šeimos istorijos pėdsakais“. In *Oikos*, 2013, Nr. 1 (15), p. 57–71.
- Manighetti, Luisa. *Apuntes sobre historia y literatura del piano*. Medellín: Librería de A. J. Cano, 1941.
- Muzikos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, t. 3.
- Zubrickas, Boleslovas. *Lietuvių kompozitoriai*. Vilnius: Vaga, 2004.

Priedas

Chronologinis Adomo Grigaliūno kūrinų sąrašas
Sudarė Darius Kučinskas

Du valsai

Fortepijonui
1935–1940, Kaunas
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Berceuse

Fortepijonui
1935–1940, Kaunas
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Kaunas

Daina duetui ir fortepijonui
1935–1940, Kaunas
Rankraštis ŽKA

Įvairios dainos

Balsui ir fortepijonui lietuvių, rusų ir amerikiečių autorių eilėmis
1935–1940, Kaunas
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Fraternitas Lituanica

Maršas pučiamųjų orkestrui
1935–1940, Kaunas
Atliko Kauno Karo invalidų pučiamųjų orkestras
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Nauji Metai

Maršas pučiamųjų orkestrui
1935–1940, Kaunas
Atliko 2-ojo pėstininkų pulko pučiamųjų orkestras
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Serenada

Styginių orkestrui
1935–1940, Kaunas
Atliko Kauno radijo orkestro styginių grupė, atlikimas transliuotas per Kauno radiofoną
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Rêverie

Styginių orkestrui
1935–1940, Kaunas
Atliko Kauno radijo orkestro styginių grupė, atlikimas transliuotas per Kauno radiofoną
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Divertismentas

Mažajam simfoniniam orkestrui
1935–1940, Kaunas
Atliko Kauno radijo simfoninis orkestras, atlikimas transliuotas per Kauno radiofoną
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Romansas F-dur

Fortepijonui
Dedikuotas Alinai Putramentaitei
1936 m. lapkričio 15 d., Kaunas
Rankraštis KMM (PMMGEK 14529)
Publikuota 2019 m. leidinyje *Dvi pjesės fortepijonui* (parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC

Na tai kas

Duetas aukštiesiems balsams ir fortepijonui
Žodžiai Kotrynos Grigaitytės
1937–1940, Kaunas
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Uvertiūra C-dur, op. 22

Pučiamųjų orkestrui
Dedikuota panelei V. S. Bierietaitėi
1937 m., Kaunas
Nebaigtas perrašyti partitūros švarraštis KMM (PMMGEK 12316)

Visions

Triptikas fortepijonui
Dedikuotas Sofijai Grigaliūnaitei
Ondine
Les yeux verts
Cortège de Bacchus
1938 m., Kaunas

Antros dalies rankraštis KMM (PMMGEK 279162)

Tavernoje

Pjesė fortepijonui 4 rankomis
1949 m. balandžio 25 d., Anderlues, Belgija
Rankraštis ŽKA

Meilės naktis

Vieno veiksmo baletas
1950–1954, Kolumbija
Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūrinų sąrašė

Koncertas smuikui ir orkestrui

1950–1965, Kolumbija
Pradžios eskizas ŽKA

Koncertas fortepijonui ir orkestrui

Nr. 1
Dedikuotas dukrai Jolantai Grigaliūnaitei
Dalys:
I. Baladė (Allegro non tanto)
II. Noktiurnas (Adagio)
III. Ratelis (Allegro assai)
1949–1950, Medellín, Kolumbija
Pirmą kartą atliktas 1950 m. Medeljino teatro salėje, tiesiogiai transliuojant per radiją. Atliko Medeljino radijo simfoninis orkestras, dirig. Pietro Mascheroni, solistė – Luisa Maniguetti.
Kūrinys apdovanotas diplomu III muzikos kūrinų konkurse „Música de Colombia“, Medelinas, 1950 m. rugpjūčio 7 d.
Rankraščiai (klavyras, partitūra ir antros dalies antra versija) ŽKA
Publikuota 2020 (klavyras, parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC; 2021 (partitūra ir orkestro partijos, parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC

Koncertas fortepijonui ir orkestrui**Nr. 2**

3 dalys

1950–1954, Kolumbija

Neišliko, paminėtas 1954 m. autoriaus sudarytame kūriniių sąrašė

Poema

Simfoniniam orkestrui

1950–1954, Kolumbija

Neišliko, paminėta 1954 m. autoriaus sudarytame kūriniių sąrašė

El Magdalena

Simfoninės impresijos

1951 m. gegužės 31 d., Medeljinas, Kolumbija

Apdovanotas diplomu IV muzikos kūriniių konkurse „Música de

Colombia“, Medeljinas, 1951 m.

Partitūra ŽKA

Publikacija: 2021 (partitūra ir orkestro partijos, parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC

Valzerino

Smuikui, balsui ir fortepijonui

Autoriaus aranžuotės smuikui ir fortepijonui, balsui ir fortepijonui, fortepijonui solo

1951 m. rugpjūčio 14 d., Medeljinas, Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Publikuota 2019 m. leidinyje *Dvi pjesės smuikui* (parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC**Madame Butterfly**

Moterų chorui ir fortepijonui

1951 m. rugpjūčio 21 d., Medeljinas, Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Serenata elegiaca

Smuikui ir fortepijonui

1952 m. rugpjūčio 17 d., Ibagė, Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Publikuota 2019 m. leidinyje *Dvi pjesės smuikui* (parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC**Las Flores del Mal**

Trys poemos fortepijonui pagal

Charles'io Baudelaire'o eiles:

I. Spleen (Splinas)

II. Tristeza de la Luna (Mėnulio liūdesys)

III. El hombre y el Mar (Žmogus ir jūra)

1952 m., Medeljinas–1953 m. kovo 7 d.,

Ibagė, Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Publikuota 2019 m. (parengė

D. Kučinskas), Čikaga: LTSC

Capriccio

Fortepijoniniam kvintetui

1955 m. vasario 13 d., Tunija,

Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Šokis

Fortepijonui

1956 m. liepos 9 d., Tunija, Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Publikuota 2019 m. leidinyje *Dvi pjesės fortepijonui* (parengė D. Kučinskas), Čikaga: LTSC**Odė jaunystei**

Kantata mezzosopranui, baritonui, chorui ir orkestrui pagal Adomo Mickevičiaus eiles, liet. k.

1956 m. gruodžio 30 d., Tunija,

Kolumbija

Rankraštis (klavyras) ŽKA

Sonata Nr. 1 cis-moll

Fortepijonui, dalys:

I. Allegro appassionato

II. Adagio

III. Scherzo. Prestissimo

IV. Allegro ma non troppo

1957 m. spalio 24 d., Tunija,

Kolumbija

Rankraštis ŽKA

Baltico

Baladė-fantazija fortepijonui ir orkestrui

1960 m. rugsėjo 30 d., Tunija,

Kolumbija

Klavyras ŽKA

Sonata Nr. 2 f-moll

Fortepijonui, nebaigta

1960–1965, Tunija, Kolumbija

Pirmos dalies eskizas (Lento. Allegro mesto) ŽKA

Intermezzo

Fortepijonui 4 rankomis

1965–1967 (?), Majamis, Floridos valstija

Rankraštis ŽKA, trūksta paskutinio pirmos partijos puslapio

Konradas Valenrodas

Opera pagal Adomo Mickevičiaus poemą, nebaigta, planuoti 4 veiksmi, 5 paveikslai

1953–1965 (?), Kolumbija

Klavyro eskizai ŽKA

1953 m. liepos 27 d. A. Grigaliūno laiškas J. Žilevičiui (ŽKA): *Mane jau nuo senai vilioja pradėti rašyti operą kuria nors lietuviška tema***Rhapsodie Lithuanienne**

Pučiamųjų orkestrui

1967 m. liepos 19 d., Majamis,

Floridos valstija

Partitūra ir klavyras f-nui 4 rankomis ŽKA

Promenade Dans La Nuit

Preliudas pučiamųjų orkestrui

1967 m. spalio, Majamis, Floridos valstija, JAV

Partitūra ŽKA

Summary

The article aims to review the life of the composer Adam Grigaliūnas (1916-1994) and to evaluate his creative legacy for the first time. Born into the family of Vincas Grigaliūnas-Glovackis, a famous Lithuanian general, Adam studied in Kaunas and attended Elza Herbeck-Hansen's piano studio, but after graduating from the gymnasium, he decided to become a doctor and entered the Faculty of Medicine of Vytautas Magnus University in 1935. He studied music privately with Vytautas Bacevičius (piano, composition) and Jurgis Karnavičius (composition). Probably advised by Bacevičius, Grigaliūnas additionally studied music composition at the famous École Universelle in Paris under Adolphe Berchard.

During the Kaunas period, he composed over thirty compositions – marches for military band, pieces for string orchestra, pieces for piano solo. However, only three compositions of that period have survived. They testify to a traditional style of music and the Grigaliūnas's desire to master the composition technique by composing for the various instruments.

At the beginning of the first Soviet occupation (1940–1941), Grigaliūnas, as the son of a Lithuanian general, was arrested and imprisoned. During the German occupation (1941–1944), he worked as a physician in Kaunas. As the second Soviet occupation got closer in July 1944, Grigaliūnas, along with his family and parents, emigrated to the West. As a war refugee (DP – displaced person) he lived and worked in Germany and Belgium. In 1949 he emigrated to Colombia and stayed in Medellín. Here Grigaliūnas revealed himself as a mature composer. His music compositions were recognized and performed in Colombia. Grigaliūnas twice (in 1950 and 1951) participated in the music competition Música de Colombia and his compositions won diplomas. These award-winning compositions

were Piano Concerto No. 1 and the symphonic impressions *El Magdalena*. The works were performed by the Medellín City Symphony Orchestra (conductor Pietro Mascheroni) and famous pianist Luisa Manighetti. The performance of the piano concert was broadcast on La Voz de la Nueva Granda, the main Colombian radio station. The works of the Colombian period are characterized by an expanded dynamic scale and registers, usage of dissonances and chords of fourths, virtuosity of piano technique, and tonal volatility.

In 1965 Grigaliūnas moved to the USA. There he expected to receive greater recognition of his music, but the opposite happened. His works were not of interest to Americans or American Lithuanians. As a result, in America Grigaliūnas focused more on family life and on editing his father's memoirs (General Grigaliūnas-Glovackis), which were published only after Grigaliūnas's death.

In summary, it can be stated that Grigaliūnas's life and work supplement and expand the history of Lithuanian music with new compositions and traces. Grigaliūnas's symphonic and piano works demonstrate a much broader and more diverse adoption and usage of global music trends in Lithuanian music than it was known previously. This is undoubtedly linked with Grigaliūnas's emigration to the West, as the composers who remained in Lithuania during the Soviet occupation (1944-1990) were separated from world music development and trends. Meanwhile, the composers who emigrated to the West (Bacevičius, Jeronimas Kačinskis, Vladas Jakubėnas) quickly took over the innovations of the time and each applied them to the best of their ability. Grigaliūnas's aspiration to get away from the tradition of romanticism (1950) and to compose modern music with dissonant harmony, serialism, and tonal flexibility confirms the universality of Lithuanian music and is significant for the history of Lithuanian music.

Straipsnis įteiktas / Delivered 2021 07 05